

Бровченко А. І.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова

ФОРМУВАННЯ ФАХОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ З ОСНОВ ЕТНОДИЗАЙНУ ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

У статті аналізуються психолого-педагогічні аспекти формування фахової компетентності з основ етнодизайну майбутніх учителів технологій. Розглядаються погляди вчених на функціональні особливості мозку людини та ефективну організацію художньо-проектної діяльності студентів.

Ключові слова: етнодизайн, вчитель технології, художньо-проектна діяльність студентів.

Сучасна людина функціонує в середовищі, що постійно змінюється, в зв'язку з чим особливого значення набуває технологічна, художньо-проектна культура молоді. Проектна культура розпочинається з дизайн-освіти, вона передбачає реалізацію дизайн-коду проектувальної дисципліни в усій системі новоутворень, а не лише в професійно-дизайнерській діяльності. Поєднання технічного і художнього аспектів у сучасному предметному світі представлений художнім проектуванням. У цьому зв'язку, підвищенню проектної культури майбутніх учителів технологій в багатьох аспектах може сприяти продумана організація їх навчання художньому проектуванню, створення належних умов для успішного розгортання їхньої художньо-проектної діяльності. При цьому, низка проблем, пов'язаних з організацією художньо-проектної діяльності майбутніх учителів освітньої галузі "Технології" лежить не лише в площині мистецтвознавчої чи суто педагогічної науки, а і в значній мірі стосується психологічних засад розвитку творчої особистості.

Метою дослідження стало вивчення психології творчості у контексті етнодизайнерської підготовки майбутніх учителів трудового навчання.

Для дослідження особливо важливими вважаємо положення і висновки представлені відомими психологами і педагогами Л. Виготським [1], В. Клименком [3], О. Леонтьєвим [4; 6], С. Рубінштейном [7], В. Моляко [9; 11] та ін.

Особливий інтерес, з огляду на проблему формування у майбутніх учителів фахової компетентності з основ етнодизайну, викликають положення праці В. Клименка, які стосуються "втілення психомоторних здібностей у предмет дії" [3, с. 7]. У механізмі психомоторики особистості цей науковець вбачає "спільномірність будови тіла і психомоторної дії", завдяки гармонії яких досягаються вершини професійної досконалості. На думку вченого, механізм психомоторики є предметом наукового психологічного дослідження, а наукові методи дозволяють розкрити його зміст і способи функціонування у процесі розвитку [3, с. 29].

Тому для нашого дослідження важливо розглянути сутність поняття "діяльність" як предмет проектування. За умови проектувальної, а значить, творчої діяльності особистість виконує своє природне призначення – створює те, що існувало потенційно в сутності предметно-практичної діяльності. При цьому, однією з особливостей психічного становлення майбутніх учителів трудового навчання є не лише пізнавальна функція (здібність), а й упорядкування рухів – живої тілесної біомеханіки (механізму) з предметною ситуацією [3, с. 12].

Нині все частіше увага педагогів та психологів акцентується саме на системному підході, що сприяє удосконаленню системи вищої освіти. Реалізація цього підходу на рівні окремого навчального предмета заздалегідь приречена на невдачу. Важливо, щоб вона здійснювалася в контексті діяльності (А. Степанов, Г. Іванова, Н. Нечаєв). Саме цим підтверджується популярність кібернетичного (Ю. Бабанський, В. Давидов, М. Скаткін та

ін.) та суб'єктивного підходів до навчання студентів (А. Глоточкин, В. Петровський, Ю. Забродін, Б. Сосновський та ін.), що знаменують собою перехід до орієнтації на формування в студентів цілісної системи діяльності. Праці цих науковців вказують на необхідність створення сприятливих умов для освоєння студентами професійної діяльності вчителя. Зокрема, для оволодіння ними художньо-проектною та етнодизайнерською діяльністю.

На жаль, багато аспектів професійної діяльності студентів – майбутніх вчителів трудового навчання є малодослідженими. Найбільш дослідженим аспектом цієї проблеми є проектна діяльність студентів (А. Дорошенко, О. Кожина, В. Овечкін, А. Ростовцев, П. Самородський, Б. Симоненко та ін.). Найбільш відомими в цьому контексті є дослідження Н. Ковешникой [12] та В. Сидоренка [13], що головним чином, стосуються етапності процесу проектування й оцінювання проектів. При цьому, основні питання проблеми організації художньо-проектної, а за своєю суттю – етнодизайнерської, діяльності майбутніх учителів трудового навчання з погляду її базової психологічної структури (мотиви, мета, дії) залишається відкритою. Разом з тим, вважаємо, що її вирішення здатне відкрити нові шляхи для підвищення ефективності художньо-проектної та етнодизайнерської діяльності, стати ефективним засобом формування і розвитку проектної культури майбутніх учителів освітньої галузі “Технології”. Саме тому уміння здійснювати етнодизайнерське проектування є необхідною педагогічною умовою фахової підготовки майбутніх учителів трудового навчання.

Адже, етнодизайнерська діяльність, згідно поглядів В. Сидоренка, є системою, що інтегрує в собі наукові, технічні, етнічні, мистецькі й інші галузі наукового пізнання [13]. Отже, успішність художньо-проектної етнодизайнерської діяльності студентів припускає наявність у їхніх проектах, результатах діяльності, наукового, технічного і художнього параметрів. Домогтися такого ефекту одному студенту досить складно. Тому низка науковців обґрунтовують важливість спільного студентського дизайн-проекування, не лише як нового та дуже ефективного засобу взаємодії між людьми, а й як умови становлення самого суб'єкта діяльності. Тому такі науковці, як В. Давидов, В. Дьяченко, Л. Карпенко, В. Фляків, Т. Метис та ін., обґрунтовують важливість зміни індивідуальної навчальної роботи й індивідуальної відповідальності за її результат на колективні форми навчання і колективну відповідальність за успіх кожного [14, с. 171]. У психолого-педагогічній літературі усе частіше обговорюється питання про те, що правильно організовані форми спільної діяльності студентів можуть стати ефективним шляхом подолання багатьох труднощів у навчанні. Незважаючи на значні успіхи, досягнуті педагогами та психологами в дослідженні спільної діяльності студентів, в цій галузі залишається ще багато невирішених проблем. Так, практично не вивчені можливості організації спільної художньо-проектної етнодизайнерської діяльності студентів в умовах педагогічних ВНЗ. Зокрема, не вирішена проблема визначення умов ефективної організації студентських дизайн-груп, при яких їхня художньо-проектна, етнодизайнерська діяльність може стати максимально успішною, творчою, креативною.

При цьому, на погляд В. Клименка, професійна підготовка студентів, має здійснюватися з урахуванням дії закону мінімальної дії: щоб одержати позитивну зміну, яка забезпечує становлення системи механізмів психомоторики, слід затратити найменшу роботу [3]. Захоплення результативністю студентів у галузі декоративно-ужиткового мистецтва, їх “натаскування” й інтенсифікація процесу навчання хоча й різко підвищує загальні показники результативності проте, негативно впливає на їхній особистісно-творчий розвиток. Цим самим порушується внутрішня гармонія особистості (думки, почуття, дії), що в кінцевому результаті зумовлює її розумове виснаження та перевтому. Дотримуючись подібних поглядів В. Семиченко зазначає, що “для досягнення найвищого результату діяльності є небажаними і занадто слабкі, і надмірно високі емоційні

навантаження” [15, с. 6]. Відповідно навчання має бути особистісно-зорієнтованим і враховувати оптимальні навантаження для досягнення максимальних результатів.

Втіленню цих підходів, на наш погляд, повинен сприяти саме етнодизайн як складова професійної підготовки майбутніх учителів трудового навчання. Адже саме етнодизайнерська діяльність майбутніх педагогів здатна перетворити навчання в почуттєво-захоплюючий процес, зробити його посильним кожному студенту, в кінцевому результаті – їхня навчальна діяльність переростає у творчість, сприяє поступовому розкриттю здібностей і талантів.

При цьому, багатогранний процес етнодизайнерського проектування вимагає від виконавця рівноцінного використання, в його проектній діяльності, образного, просторового, логічного і технічного мислення. Отже, можемо вести мову про те, що етнодизайнерський студентський проект буде успішним за умови, якщо у процесі його створення активізуються образне, вербальне і технічне мислення. Водночас, згідно феномену інтегративного мислення, ми можемо стверджувати, що у більшості випадків студентам притаманний різний ступінь розвитку образного, вербального технічного мисленням. Тому, для успішного виконання студентам етнодизайнерського проекту та забезпечення належних умов розвитку у них різних видів мислення, пропонуємо організовувати навчально-творчу етнодизайнерську групу, до складу якої мають входити студенти з високорозвинутими видами образного, вербального або технічного мислення.

На жаль, облік індивідуальних особливостей мислення студентів при організації їхньої спільної художньо-проектної етнодизайнерської діяльності в умовах функціонування навчально-творчих дизайн-груп не виступали предметом спеціального наукового дослідження.

Зазначене вище дозволяє логічно припустити, що художньо-проектна етнодизайнерська діяльність студентів стане ефективнішою, якщо у процесі виконання етнодизайнерського проекту будуть задіяні студенти, яким притаманні різні види мислення. З цією метою, після детального вивчення необхідно створювати спеціально організовані навчально-творчі дизайн-групи зі студентів з яскраво вираженими різними типами мислення. Саме поєднання студентів з різними типами мислення в одній дизайн-групі, в умовах їхньої спільної етнодизайнерської діяльності, сприятиме не лише загальнорозумовому і професійному розвитку, а й інтенсивнішому розвитку слабше розвинутих типів мислення.

Так, для Л. Виготського основною проблемою, пов’язаною з процесом освіти і процесом цілеспрямованої діяльності взагалі, є проблема засобів діяльності, за допомогою яких виконується психічна операція, здійснюється цілеспрямована діяльність. Завдяки використанню системи знаків і психологічних засобів “людина здійснює своє вrostання в культуру” [1, с. 68]. Майбутні вчителі трудового навчання, як ініціатори діяльності, визначають характер і спосіб дій, обмірковують мету, враховують умови праці, передбачають результати художньо-трудова дій, співвідносять адекватність результатів задумам, бажанням. Викладач як майстер-наставник в умовах “школи учнівства” та дизайн-груп здатний прискорити культурне становлення майбутніх учителів трудового навчання з компетентністю у галузі етнодизайну. Використовуючи для цього, згідно визначення І. Сеченова, “системи скорочених знаків” – готових форм чужого досвіду, захованого у знаках-символах [16]. Завдяки чому, студенти отримують можливість співвідносити продукти чужого досвіду з показниками власного, тобто, засвоювати те, що безпосередньо передбачається викладачем з основ етнодизайну.

За даними сучасних психофізіологів [17], кінестетичні й енергопотенційні можливості особистості залежать від особливостей функціональної асиметрії мозку людини: “Людина може обробляти інформацію з домінуванням лівої або правої півкуль, або ж бути представником “змішаного мозку” [17, с. 201]. Тому вважаємо, що при

формуванні фахової компетентності з основ етнодизайну в майбутніх учителів трудового навчання важливо врахувати висновки науковців щодо професійних можливостей “лівопівкульних” і “правопівкульних” особистостей, а також, особистостей з рівно, гармонійно розвиненими півкулями головного мозку. Адже люди, які обробляють інформацію з переважною допомогою лівої півкулі, схильні вирішувати професійні проблеми засобами логічного мислення. Вони здатні удосконалювати існуючий процес або продукт і схильні до раціоналізаторства. Студенти типу “мислителі-слухачі” ефективніше себе реалізують у “школі учнівства”. Інша група людей, яка обробляє інформацію переважно за допомогою правої півкулі мозку, вирішує проблеми інтуїтивним способом, мислить образно, володіє зоровою пам’яттю краще, ніж слуховою чи кінестетичною. Вони схильні до винаходів, пошуку і формування нових ідей. Студенти типу “художник-глядач” в ході фахової підготовки з етнодизайну краще будуть виявляти свої здібності саме у процесі проектно-художньої діяльності.

Проблема функціональної асиметрії мозку людини і залежність від особливостей асиметрії професійних якостей особистості висвітлена у значній кількості літературних джерел [21; 22]. Так, Г. Чайченко вказує на необхідність повноцінного розвитку особистості, оскільки надмірна активізація вербально-понятійною інформацією центру Брока і Верніке в лівій півкулі мозку призводить до гальмування психічних процесів у правій (художньо-образній) півкулі мозку і навпаки [23]. Лише на основі обміну вербальною чи сенсорною інформацією півкулі повноцінно активізуються, забезпечуючи механізм інтегративної діяльності мозку. Вчені-фізіологи вказують на дуже важливе положення: логічно-понятійній лівій півкулі мозку і художньо-образній правій властивий певний функціональний антагонізм [21; 22].

Аналіз результатів вивчення функціональних особливостей мозку людини засвідчив, що ліва півкуля більше пристосована до аналітико-розумової діяльності та операцій з послідовними сигналами, натомість права півкуля – до синтезу й асоціацій [20]. У багатьох науковців цієї галузі знань існує припущення, що людський мозок досяг лише початкової стадії функціональної диференціації в роботі півкуль, і подальша еволюція мозку полягатиме в наростанні його функціональної спеціалізації [20; 21]. Такий процес спостерігається найбільш виразно у проектній діяльності дизайнерів, яка є універсальною за своєю суттю [23].

На нашу думку, важливо використати явище функціональної симетрії мозку і забезпечити поєднання “школи учнівства” (наслідування художника декоративно-ужиткового мистецтва) і “дизайн-бюро” (художнє проектування і конструювання за власним задумом з урахуванням принципів етнодизайну). Оскільки, пробудження в людині творця та поціновувача прекрасного викликає діяльність, пов’язану зі створенням і прикрасою предметного середовища життєдіяльності сучасної людини, тобто діяльність, що за своєю суттю близьку до етнодизайнерської. При цьому, осмислене знання художньо-творчого етнодизайнерського проектування може стати ефективним засобом гармонізації відносин студентів зі світом природи, техніки, мистецтва та матеріальної культури суспільства. Таким чином, художньо-творче етнодизайнерське проектування має сприяти естетичному вихованню студентів, розвитку їхньої творчої, внутрішньо образної й емоційної сфери, формуванню потреби і здатності насолоджуватися красою, жити в красі і “за законами краси”.

Так, у наукових працях П. Лузана, А. Дьоміна, В. Рябця розкривається суть проблеми впливу емоційної сфери, образного мислення на активність навчання студентів: “Якщо правильно поєднувати діяльність понятійно-логічної і образної сфер мислення, враховуючи особливості їх властивостей, то образна сфера суттєво допомагає студентам краще зосередитись під час навчальної роботи і певною мірою стимулює діяльність понятійно-логічної сфери” [24, с. 82].

Зазвичай, процес художнього проектування передбачає максимальний прояв індивідуальності проектувальника і передовсім залежить від його світобачення. Разом з тим, існує визначена схема цього творчого процесу. Саме етапність процесу проектування розглянута у працях відомих вітчизняних та зарубіжних науковців: Ю. Легенького [26], Л. Холмянського [27], та ін.

Зокрема, Л. Холмянський в основі художнього проектування виділяє такі основні етапи: підготовча стадія, розробка художньо-конструкторської пропозиції, розробка художньо-конструкторського проекту, реалізація художньо-конструкторської розробки [27]. Натомість, Ю. Легенький пропонує виділяти в структурі художньо-проектної діяльності узагальнені етапи: дослідницький, пошуковий, проектний [26]. Таким чином, є всі підстави розглядати художнє проектування як алгоритмічний процес діяльності, особливості реалізації якого багато в чому залежать від особистості проектувальника.

Висновок. Однак загальний алгоритм художнього проектування не завжди може бути прямо перенесений в систему навчального проектування, тим більше в етнодизайнерську діяльність, тому, важливо розрізняти етапи художньо-технічного проектування та етапи навчального проектування.

Використана література:

1. *Выготский Л. С.* Психология развития как феномен культуры / Л. С. Выготский; под ред. М. Г. Ярошевского. – М.: Изд-во Ин-та практ. психологии, 1996. – 512 с.
2. *Клименко В. В.* Механізм психомоторики людини / В. В. Клименко. – К.: Шкільний світ, 1997. – 192 с.
3. *Леонтьев А. Н.* Проблемы развития психики / А. Н. Леонтьев. – М.: Изд-во МГУ, 1972. – 575 с.
4. *Леонтьев А. Н.* Психология образа / А. Н. Леонтьев // Вестник МГУ. – Сер. 14. – Психология. – 1979. – № 2. – С. 3-13.
5. *Рубинштейн С. Л.* Основы общей психологии: [уч. пособ. для студ. высш. учеб. завед.] / С. Л. Рубинштейн. – СПб.: Питер, 2006. – 713 с.
6. *Моляко В. О.* Психологічна теорія творчості / В. О. Моляко // Актуальні проблеми сучасної української психології: [наук. зап.]. – К., 2002. – Вип. 22. – С. 221-229. – (Ін-т психологіїім. Г. С. Костюка; АПН України).
7. *Моляко В. А.* Творческая конструкторология (пролегомены) / В. А. Моляко. – К.: Освіта України, 2007. – 387 с.
8. *Ковешникова Н. А.* Дизайн: история и теория: [учеб. пособ. для студ. архитект. и дизайн. спец.] / Н. А. Ковешникова – М.: Изд. Омега-Л, 2006 – 224 с.
9. *Сидоренко В. Ф.* Дизайнерские методы познания / В. Ф. Сидоренко // Дизайн в общеобразовательной системе: [Електронний ресурс]. – Режим доступа: http://www.rosdesign.com/design_materials_2/diz_metod.htm
10. *Радченко К. В.* Дизайн: історія і сучасність / К. В. Радченко // Шкільна бібліотека. Здобувачі бібліотекаря. – 2002. – С. 171-175.
11. *Семиченко В. А.* Психологія емоцій / В. А. Семиченко. – К.: Магістр-S, 1999. – 128 с.
12. *Сеченов И. М.* Кому и как разрабатывать психологию? // Психология поведения. Избранные психологические труды / И. М. Сеченов. – М.: МПСИ, НПО “МОДЭК”, 2006. – С. 172-286.
13. *Щекин Г.* Как читать людей по их внешнему облику / Г. Щекин. – К.: Украина Год, 1993. – 238 с.
14. *Костандов Э. Я.* Когнитивная гипотеза полушарий асимметрии эмоциональных функций человека / Э. Я. Костандов // Физиология человека. – 1993. – № 19. – С. 12-15.
15. *Смирницкая Э. Г.* Мозг человека и психические процессы в онтогенезе / Э. Г. Смирницкая. – М.: МГУ, 1985. – 190 с.
16. *Чайченко Г. М.* Основифізіологіївищоїнервоїдіяльності: [навч. посіб.] / Г. М. Чайченко. – К.: Либідь, 1993. – 218 с.
17. *Лузан П. Г.* Формування активності студентів у навчанні / П. Г. Лузан, А. І. Дьомін, В. І. Рябець. – К.: Вища школа, 1998. – 192 с.
18. *Легенький Ю. Г.* Дизайн. Культурологія та естетика / Ю. Г. Легенький. – К.: КНУТД, 2001. – 312 с.
19. *Холмянский Л. М.* Дизайн: [кн. для уч.] / Л. М. Холмянский, А. С. Щипанов. – М.: Просвещение, 1985. – 240 с.

Бровченко А. И. Формирование профессиональной компетентности по основам этнодизайна как психолого-педагогической проблеме.

В статье анализируются психолого-педагогические аспекты формирования профессиональной компетентности по основам этнодизайна у будущих учителей технологий. Рассматриваются взгляды ученых на функциональные особенности мозга человека и эффективную организацию художественно-проектной деятельности студента.

Ключевые слова: этнодизайн, учитель технологий, художественно-проектная деятельность студента.

Brovchenko A. I. Formation of professional competence on the basics etnodizayne as psychological and pedagogical problem.

In the article analysed psikhologo-pedagogical aspects of forming of professional competence from bases of etnodizaynu of future teachers of technologies. The looks of scientists are examined to the functional features of brain of man and effective organization artistically project to activity of students.

Keywords: etnodizayne, teachers of technologies, artistically project students activity.

Гедзик А. М.

**Уманський державний педагогічний університет
імені Павла Тичини**

КЛАСИФІКАЦІЯ СУЧАСНИХ ГРАФІЧНИХ ЗАСОБІВ ДЛЯ ПРОФЕСІЙНО-ГРАФІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ

У статті проаналізовано різні підходи до класифікації сучасних графічних засобів та визначено їх місце в системі професійно-графічної підготовки майбутніх вчителів технологій.

Ключові слова: професійно-графічна підготовка, графічні засоби, технічні креслення, технічні схеми, знакові моделі.

Розглядаючи різні проблеми графічної підготовки першочерговим виступає питання ефективності професійної підготовки майбутнього вчителя технологій, перед яким стоїть завдання щодо формування в учнів графічних знань і вмінь, необхідних як для перетворювальної, так і пізнавальної діяльності. Структура та зміст навчальних програм-дисциплін професійно-графічної підготовки повинні бути розроблені з урахуванням сучасних підходів до визначення ролі й місця графічної інформації в пізнавально-перетворюючій діяльності людини, ґрунтуватися на фундаментальних дослідженнях закономірностей сприйняття й оперування знаково-символічної інформації. На особливу увагу при формуванні змістового наповнення вищезгаданих дисциплін заслугове питання класифікації сучасних графічних засобів.

Мета статті – проаналізувати різні підходи до класифікації сучасних графічних засобів та визначити їх місце в системі професійно-графічної підготовки майбутніх вчителів технологій.

Завдяки своєму тривалому розвитку в наш час креслення стало досконалим і важливим засобом відображення технічних ідей, передачі і збереження інформації про об'єкти виробництва, про предмети і продукти праці. Але незважаючи на це, креслення не залишались єдиними графічними засобами. Поступово поруч з ними з'явилися і одержали право на існування інші види графічних носіїв технічної інформації, кожен з яких має своє специфічне призначення. В технічній графіці все більш помітною стає тенденція до застосування умовних позначень, які мало нагадують реальні об'єкти. Значні зміни у функціях і змісті засобів передачі графічної інформації тісно пов'язані із змінами у способах наукового пізнання. Багато сучасних науково-технічних понять набули